

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

Емпатія як особистісна риса в структурі готовності майбутніх психологів до роботи зі схильними до девіантної поведінки підлітками

Луцик Галина Олександрівна¹

¹ викладач кафедри вікової та педагогічної психології;
Рівненський державний гуманітарний університет; Україна

Сучасне кризове суспільство характеризується невизначеністю та дестабілізацією, яка негативно позначається на соціалізації молоді. Зневіра породжує нігілізм в середовищі підлітків. Часті прояви протестів та заперечення, відсутність емоційного розуміння та підтримки з боку дорослих, невміння вислухати без критики їх проблеми формують девіантну поведінку в середовищі підлітків.

Зазначене акцентує увагу на важливості розвитку здатності до емпатії у майбутніх психологів, які в міру реалізації професійної діяльності, будуть взаємодіяти зі схильними до девіантної поведінки підлітками. Саме психологи мають розуміти унікальність та неповторність кожної людини, будувати взаємодію з підлітками-девіантами на гуманістичних засадах, дотримуючись етики та моралі.

Здатність до емпатії є особистісною рисою майбутніх психологів, яка займає важливе місце у структурі готовності їх до професійної діяльності, та, на думку Сердюк (2016), формує їх конкурентноздатність.

Питання вивчення професійно важливих функцій психолога знайшло відображення у працях Долинської, Дружиніної, Лисенко, Максименка, Пов'якель, Чаплака та ін. Більшість дослідників сходяться на думці, що емпатія займає важливе місце серед професійних якостей психолога, визначаючи його компетентність та професійне становлення.

У науковій літературі емпатія розглядається як індивідуально-психологічна властивість, здатність особистості до співпереживання й співчуття (Максименко,

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

2003), здатність розпізнавати думки та почуття інших людей та реагувати на них відповідними емоціями (Baron-Cohen, 2015).

Як важлива якість у структурі готовності майбутніх психологів до професійної діяльності розвинені емпатійні здібності сприяють збалансованості міжособистісних стосунків (Максименко, 2003), конструктивній поведінці у життєвих ситуаціях (Лисенко, 2021), дозволяють наблизитися до внутрішнього світу іншої людини у відповідності з її емоційним станом (Дружиніна, 2015).

Організація освітнього середовища в закладах освіти, вивчення компонент освітньо-професійної програми певною мірою сприяють розвитку емпатії у майбутніх психологів. Подібні узагальнення нами були зроблені на основі проведеного дослідження розвитку емпатії у здобувачів спеціальності Психологія за опитувальником «Шкала емоційного відгуку» (BEES), розроблений Альбертом Меграбяном і модифікований Н. Епштейном. Отримані результати свідчать про те, що частина здобувачів досягла високого рівня розвитку досліджуваної якості, значною мірою серед четвертокурсників. Зокрема, високий рівень розвитку досліджуваної якості мають 32 % здобувачів четвертого курсу та 24 % здобувачів другого курсу. Разом з тим, у досліджуваній групі значна частина майбутніх психологів мають низький (12 % здобувачів четвертого курсу і 20 % здобувачів другого курсу) та дуже низький (6 % та 4 % відповідно) рівень розвитку емпатії (див. табл. 1).

Таблиця 1

Рівні розвитку емпатії майбутніх психологів, визначені за методикою «Шкала емоційного відгуку» (BEES), А. Меграбяна, Н. Епштейна (%)

Рівні розвитку рефлексії	Здобувачі 2-го курсу	Здобувачі 4-го курсу
Дуже високий	2	6
Високий	24	32
Середній	48	46
Низький	20	12
Дуже низький	6	4

Серед здобувачів четвертого курсу високий рівень емпатії на 8% вищий, в порівнянні з другокурсниками, що засвідчує ефективність професійної підготовки майбутніх психологів щодо формування вказаної якості у контексті роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки. Проте, наявність значних відсоткових показників низького рівня розвитку емпатії у майбутніх психологів свідчить про необхідність більш якісного

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

розвитку зазначеної якості в процесі професійної підготовки в ЗВО.

Modzelewski (2017) переконаний, що емпатії можна навчатись через спеціально організовані тренінги, семінари та навчальні програми. В доповнення Сердюк (2016) зазначає, що розвивати професійну емпатію майбутніх психологів слід не лише в процесі вивчення фахових дисциплін, але й в процесі практикумів, майстер-класів, ділових ігор тощо.

Таким чином, розвинені емпатійні здібності майбутніх психологів дозволяють емоційно сприймати та розуміти схильних до девіантної поведінки підлітків, визначає мотиви та спрямованість поведінки в ході роботи з підлітками-девіантами, що сприяє конструктивній взаємодії з ними. Зазначене зосереджує увагу на важливості розвитку емпатії майбутніх психологів як складової концептуальної моделі формування готовності майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки, під час професійної підготовки в ЗВО.

References:

- [1] Дружиніна, І. А. (2015). Емпатія у системі професійно важливих якостей майбутніх психологів. *Психологія: реальність і перспективи*. (4), 78 – 81.
- [2] Лисенко, Л. Н. (2021) Емпатія як компонент професійної компетентності у майбутніх психологів. *Education and science of today: intersector issues and development of sciences : Collection of scientific papers "ΛΟΓΟΣ" with Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference, Cambridge, 19 March 2021. Cambridge ; Vinnytsia: P.C. Publishing House & European Scientific Platform. Vol. 3. P. 147–150.*
- [3] Максименко, С. Д., Максименко К. С., & Главник О. (2003). *Емпатійний розвиток дитини*. Київ : Мікрос СВС. 182.
- [4] Сердюк, Н. (2016) Емпатія як компонент конкурентоздатності майбутніх психологів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського*. 5. 95–99.
- [5] Baron-Cohen, S. (2015). Teoria zła. O empatii i genezie okrucieństwa. Warszawa: *Smak Słowa*. 200.
- [6] Modzelewski, P. (2017). Przejawy empatii a satysfakcja z bliskiego związku. *Oddziaływania na podstawie społeczno-emocjonalnego uczenia się. Psychoseksuologia*. 3. 68–78.